

**UTICAJ PANDEMIJE COVID-A 19 NA IMPLEMENTACIJU UN
REZOLUCIJE 1325 “ŽENE, MIR I SIGURNOST” U BIH**

**THE IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON THE
IMPLEMENTATION OF UN RESOLUTION 1325 "WOMEN, PEACE
AND SECURITY" IN BOSNIA AND HERZEGOVINA**

Pregledni znanstveni članak

*Esma Kalamujić, MA**

Sažetak

Krize i sukobi različito utiču na muškarce, žene i djecu, a rodna dimenzija se može prepoznati kao ključna za potpunije razumevanje bilo koje životne situacije. Rodni aspekti u krizi koju je izazvala pandemija COVID-a 19 i implementacija UN Rezolucije 1325 “Žene, mir i sigurnost” smatra se relevantnom upravo iz razloga što sa svojim višestrukim sigurnosnim dimenzijama zapravo ukazuje na veoma važnu ulogu na savremene globalne izazove kako sigurnosti, tako i miru.

Ključne riječi: Covid-19, Žene, mir, sigurnost, Bosna i Hercegovina.

Abstract

Crises and conflicts affect men, women and children differently, and the gender dimension can be recognized as crucial for a more complete understanding of any life situation. Gender aspects in the crisis caused by the COVID-19 pandemic and the implementation of UN Resolution 1325 "Women, peace and security" is considered relevant precisely because it, with its multiple security dimensions, actually indicates a very important role in contemporary global challenges, both security and and peace.

Keywords: Covid-19, Women, Peace, Security, Bosnia and Herzegovina.

* Ministarstvo odbrane Bosne i Hercegovine, e-mail: esmakalamujic@gmail.com

1. UVOD

Svjetska zdravstvena organizacija je 11. marta 2020. godine proglasila epidemiju bolesti COVID-19 globalnom pandemijom. Izbijanje pandemije Covida-19 kao i mjere za suzbijanje uslovalo je novi način života, koji iz temelja mijenja i načine na koje obavljamo naše svakodnevne obaveze. Vijeće Ministara BiH 17. marta 2020. godine donijelo je Odluku o proglašenju nastanka stanja prirodne ili druge nesreće na teritoriji BiH kojom proglašava nastanak stanja prirodne ili druge nesreće na području Bosne i Hercegovine zbog opasnosti od moguće pojave epidemije zarazne bolesti prouzrokovane novim korona virusom (COVID-19), a kako bi se smanjio rizik od ubrzanog širenja infekcije u Bosni i Hercegovini i omogućilo angažovanje dodatnih resursa za odgovor na ovu javnozdravstvenu prijetnju. Od početka širenja pandemije koronavirusa u Bosni i Hercegovini kada je zabilježen prvi slučaj 05.03. 2020. godine, u svim sferama od zdravstva do ekonomije, od sigurnosti do socijalne zaštite, efekti COVID-19 su znatno gori za žene i djevojčice prosto zbog njihovog pola. UNICEF BiH je prvi put proveo istraživanje socijalnog uticaja pandemije bolesti COVID-19 u domaćinstvima u Bosni i Hercegovini u julu 2020 godine, a potom je ponovljeno u novembru i decembru iste godine, koje je pokazalo je da je situacija u zemlji u više aspekata pogoršana.

2. IMPLEMENTACIJA REZOLUCIJE VIJEĆA SIGURNISTI UN-a 1325 ŽENE, MIR I SIGURNOST U BiH

Rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a 1325 “Žene, mir i sigurnost”, usvojena 31.10.2000. godine je prva Rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih Nacija koja naglašava važnost uloge i ravnopravnog učešća žena u sprečavanju i rješavanju konflikata, te izgradnji održivog mira. Bosna i Hercegovina je prva država u regiji koja je usvojila Akcioni plan za provođenje UNSCR 1325 i jedna od 19 zemalja u svijetu koje su ga usvojile. Treći po redu Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 “Žene, mir i sigurnost” u Bosni i Hercegovini za period 2018-2022. godine, usvojen je na 151. sjednici Vijeća ministara BiH, održanoj 1.8.2018. godine. Akcioni plan utvrđuje nekoliko rezolucija UN-a kao pravni okvir za međunarodne obaveze u pogledu seksualnog nasilja u ratnim sukobima, uključujući UN Rezoluciju

1820 (2008), UN Rezoluciju 1888 (2009), UN Rezoluciju 1889 (2009), UN Rezoluciju 1960 (2010) i UNR rezoluciju 2106 (2013). Naročit značaj UN-a 1325 „Žene, mir i sigurnost je u tome što poziva na povećanje učešća žena u procesima donošenja odluka, sprečavanju konflikata, post-konfliktnim procesima, mirovnim pregovorima i mirovnim operacijama. Rezolucija ukazuje i na posebne potrebe žena i djevojčica u toku ratnih sukoba, potrebu njihove zaštite, te sprečavanje i kažnjavanje seksualnog i svakog drugog nasilja nad ženama. Bilo koji oblik nasilja nad ženama je kršenje osnovnih ljudskih prava i ono ne ugrožava samo žrtve, nego ostavlja nesagledive posljedice na društvo. U Deklaraciji UN-a o eliminaciji nasilja prema ženama (1993), definiše se kao „bilo koje djelo rodno zasnovanog nasilja koje rezultira ili je vjerovatno da će rezultirati fizičkom, seksualnom ili psihološkom povredom ili patnjom žena, uključujući i prijetnje takvim djelima, prisilu ili proizvoljno lišavanje slobode, bez obzira da li se dešava u javnom ili privatnom životu. Prema definiciji Svjetske zdravstvene organizacije, nasilje predstavlja „namjerno korištenje fizičke sile ili moći, prijetnjom ili uistinu, protiv sebe, druge osobe, ili protiv grupe ili zajednice, koje rezultira ili postoji visoka vjerojatnost da će rezultirati ozljedom, smrću, psihološkom štetom, nerazvijenošću ili deprivacijom“.* Rodno zasnovano nasilje globalni je fenomen koji najčešće pogađa žene i djevojčice širom planete, u svim državama i kulturama, bez obzira na društveno uređenje, religiju, vrijednosti i stavove (Mitrović, Pavlović, 2011). Bosna i Hercegovina je potpisnica nekoliko međunarodnih konvencija i sporazuma, uključujući Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) i Konvenciju Vijeća Evrope o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine 27. 07. 2013. godine usvojila je odluku o ratifikaciji Konvencije Vijeća Evrope o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Time je Bosna i Hercegovina, uz Albaniju, Crnu Goru, Portugal i Tursku, postala peta članica Vijeća Evrope koja je ratificirala Istanbulsku Konvenciju.

Konvencija Vijeća Evrope o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici predstavlja prvi pravno obavezujući instrument u Europi koji za cilj ima stvaranje pravnog okvira za prevenciju nasilja nad ženama, zaštitu žrtava nasilja i kažnjavanje počinitelja nasilja.

* <https://blog.vecernji.hr/s-s-s/definicija-i-tipologija-nasilja-1234>

Nejednakost između muškaraca i žena je glavni uzrok nasilja nad ženama i djevojčicama, tako da diskriminacija i ekonomska nejednakost, uključujući nedostatak ekonomske neovisnosti, mogu povećati ranjivost žena na nasilje.

3. UTICAJ PANDEMIJE COVID-19 NA STANOVNIŠTVO U BIH U KONTEKSTU IMPLEMENTACIJE REZOLUCIJE VIJEĆA SIGURNISTI UN-a 1325 ŽENE, MIR I SIGURNOST U BIH

Istraživanje pokazuje da su krizom najviše pogođena djeca, žene i ranjive kategorije stanovništva, kao što su samohrani roditelji, osobe sa invaliditetom ili hroničnim bolestima, osobe u stanju relativnog siromaštva, interno raseljene osobe, pripadnici etničkih manjina u mjestu povratka nakon rata, Romi i pripadnici LGBTQ+ zajednice. Ono također pokazuje da su institucionalni kapaciteti za pružanje osnovnih usluga stanovništvu slabi.

Žene su podnijele disproporcionalno veći danak mjera strogog zatvaranja. Na tržištu rada, sektori sa najvišim stopama zapošljavanja žena doživjeli su najveći gubitak radnih mjesta. Zbog povećane potrebe za brigom o djeci u periodu u kojem su zatvorene ustanove predškolskog odgoja i obrazovanja i škole, majke, uključujući i one zaposlene, snose čak veći teret, pri čemu 60% žena ističe značajno povećanja obima kućnih poslova, poslova njege i brige o drugim članovima domaćinstva i emocionalnog napora od izbijanja pandemije. Samohrani roditelji (i majke i očevi) suočavaju se sa još većim izazovom s obzirom da su mnogi upućeni na čekanje ili su bili primorani dati otkaz sa posla kako bi bili u mogućnosti brinuti se o svojoj djeci.

Ukupno 736 miliona djevojaka i žena starijih od 15 godina su pretrpjele napad, najčešće partnera, naglašava Svjetska zdravstvena organizacija u novom izvještaju(WHO). U UN-u navode da je porast rodno uslovljenog nasilja nad ženama sve više rastao zbog lockdown-a, ograničavanja kretanja otežavano je žrtvama prijaviti zlostavljanje, kao i potrebu za pomoć. Europski institut za rodnu ravnopravnost (EIGE) objavio je kratku analizu iz perspektive ravnopravnosti spolova koja se odnosi na pandemiju koronavirusa, a koja je pokazala da je svaka treća žena u svijetu doživjela fizičko ili seksualno nasilje uglavnom od strane intimnog partnera. Podaci i izvještaji onih koji se nalaze na prvim linijama, pokazuju da su sve vrste nasilja nad ženama i djevojčicama, a posebno nasilje u porodici,

intenzivirane. Također, žene su podnijele disproportionalno veći danak mjera strogog zatvaranja. Anketa koju je proveo UNCIEF u Procjeni posljedica COVID-19 na društvo u Bosni i Hercegovini potvrđuje da su restriktivne mjere zabrane kretanja neproporcionalno više pogodile žene. Na tržištu rada, sektori koji zapošljavaju najviše žena bilježe i najteže gubitke radnih mjesta.

U Bosni i Hercegovino učestalost nasilja nad ženama i djevojčicama, a posebno nasilja u porodici su se povećala, što je potvrdio i veći broj poziva na SOS linije za pomoć osobama koje su preživjele nasilje u porodici u FBiH i RS. Već opterećen sistem zaštite doveden je u rizik u okolnostima krize uzrokovane pandemijom oboljenja COVID-19, što je pogodilo osobe koje od njega najviše zavise, uključujući i žene koje su preživjele nasilje. U BiH su u funkciji dvije SOS linije koje služe za prijavljivanje nasilja u porodici - 1264 za Republiku Srpsku i 1265 za Federaciju BiH. Ove linije pozivaju gotovo isključivo žene. U 2020. godini, za vrijeme pandemije Corona virusa, primljeno je 800 poziva više nego u 2019. godini i skoro svi pozivi su dolazili od žena.*

U sigurnim kućama širom BiH je u prvih sedam mjeseci 2019. godine bilo smješteno 347 žrtava nasilja nad ženama i nasilja u porodici, dok se za isti period u 2020. godini taj broj povećao na 519 žrtava, a prijema žrtava nasilja tokom vanrednog stanja nije bilo. Na području BiH djeluje 8 sigurnih kuća: “Fondacija lokalne demokratije” Sarajevo, “Udružene žene” Banja Luka, “Žena BiH” Mostar, “Vive žene” Tuzla, “Budućnost” Modriča, “Žene sa Une” Bihać, “Medica” Zenica i “Lara” Bijeljina.* Povećane potrebe djece zbog zatvaranja predškolskih ustanova i škola rezultirale su još većim teretom na zaposlene majke, i to 75% žena koje ističu značajno povećanja obima brige za domaćinstvo i brige za druge druge te emocionalnog rada od početka pandemije. Samohrani roditelji se suočavaju sa još većim izazovom jer su mnogi otpušteni ili prisiljeni da napuste svoje radno mjesto kako bi brinuli za svoju djecu. U pogledu pristupa socijalnoj zaštiti, jedan od prioriteta Godišnjeg Akcionog Plana BiH (GAP) navodi potrebu da se unaprijedi situacija u vezi s rodnom ravnopravnošću u socijalnoj zaštiti, ali

* Federalno ministarstvo rada i socijalne politike i Ministarstvo porodice, omladine i sporta Republike Srpske

* Agencija za ravnopravnost spolova BIH

situacija je i danas loša, jer većina korisnika socijalne zaštite su žene. (Malkić, Hadžihristić, 2016)

Pandemija COVID-19 ima neproporcionalan uticaj na rodnu ravnopravnost u brojnim oblastima. Od ukupnog broja zdravstvenih radnika u javnom zdravstvu u BiH u 2020. godini gotovo tri četvrtine su bile žene. Doktorica je bilo 63% u odnosu na 37% doktora. U Bosni i Hercegovini su gotovo sve odgajateljice u predškolskim ustanovama žene (99%). Idući prema višim nivoima obrazovanja, spolna struktura nastavnog osoblja se mijenja, tako da su žene zastupljenije u osnovnom i srednjem obrazovanju, dok više od polovine nastavnika i saradnika u visokoškolskim ustanovama čine muškarci*. Dok npr. medicinske sestre su radile bez prestanka u bolnicama kako bi brinule o pacijentima, u javnosti uglavnom smo vidjeli muškarce. Oni su ti koji imaju većinu pozicija moći u našem društvu. U ovoj krizi najčešće su muškarci ti koji donose sve važne odluke, koje utiču na svakodnevni život građana. Ova neravnoteža moći donošenja odluka znači da su žene izostavljene iz oblikovanja odluka koje utiču na njihove živote. „Razmislite samo: globalno, 70% uposlenih u sektoru zdravstvene i socijalne zaštite su žene, i one obavljaju tri puta više neplaćenog posla u odnosu na muškarce. Ipak, sistematski se isključuju iz tijela za donošenje odluka koja pokreću hitne protokole za spašavanje života o okvirima zdravstvene zaštite”, rekla je Phumzile Mlambo-Ngcuka, izvršna direktorica, UN Women.

Jedan od tri strateška cilja Akcionog plana za implementaciju UNSCR 1325 je: „Povećano učešće žena u vojsci, policiji i mirovnim misijama, uključujući i učešće na mjestima donošenja odluka”. Baš zbog toga žene su izuzetno važne za proces donošenja odluka. Donošenje odluka u kojima žene sudjeluju tiču se upravo njih, žena i njihove djece.

Prema podacima Centralne izborne komisije BiH, svaka peta žena je izabrana u općinska/gradska vijeća i skupštine općina/gradova u BiH. Isti omjer je bio i na prethodnim Lokalnim izborima.* Žene su ministricе u dva ministarstva na nivou BiH: Ministarstvo vanjskih poslova BiH i Ministarstvo civilnih poslova BiH. Predsjedavajući Vijeća ministara BiH je muškarac.* Delegati i poslanici u Domu naroda i Predstavničkom domu Parlamentarne

* Agencija za statistiku BiH, <https://bhas.gov.ba/News/Read/56>

* Centralna izborna komisija BiH

* Vijeće ministara BiH

skupštine BiH u 2020, u Domu naroda BiH su 3 žene, a 12 muškaraca, dok u Predstavničkom domu 31 je muškarac, a 11 žena. U 2022 godini spolna struktura poslanika i zastupnika sa 2022 godinom izgledala je tako što je Parlamentu Federacije BiH zastupljeno 72% muškarca, dok 27,6% zastupljeno je žena. U Narodnoj skupštini Republike Srpske u 78,3% u zastupničkim klupama su muškarci, dok su samo 21,7% žene.* U državnim institucijama, na ukupnom nivou, zaposleno je nešto više žena u odnosu na muškarce (54%). Međutim, uočava se spolni disbalans kada se posmatra spolna struktura rukovodećih pozicija - zastupljenost muškaraca na rukovodećim pozicijama je znatno veća.

Odgovor kreatora politike mora uzeti u obzir različita iskustva sa kojima se suočavaju žene i muškarci tokom krize, jer upravo pandemija koja je sve zadesila, pokazala da svako treba da dobije pomoć koja mu je najpotrebnija. Od početka proglašenja vanrednog stanja Agencija za ravnopravnost spolova BiH (ARS BiH), je upozorila da nadležni organi prilikom donošenja i provođenja mjera u borbi protiv pandemije moraju voditi računa o efektima njihovih aktivnosti na stanje rodne ravnopravnosti. Nakon konsultacija s nevladinim organizacijama i na osnovu odgovora koje su od njih dobili, Agencija za ravnopravnost spolova BiH je, Ministarstvo za Ljudska Prava i Izbjeglice BiH i Koordinacioni odbor za praćenje provedbe Akcionog plana za implementaciju UN-ove Rezolucije 1325 “Žene, mir i sigurnost” u BiH izradili su 28. 4. 2020. Godine, dostavili Predsjedavajućem i članovima/članicama Koordinacionog tijela za zaštitu i spašavanje Bosne i Hercegovine, Federalnom štabu civilne zaštite, Kriznom štabu Federalnog ministarstva zdravstva, Štabovima civilne zaštite u kantonima Federacije Bosne i Hercegovine, Kriznim štabovima kantonalnih ministarstava zdravstva Republičkoj upravi civilne zaštite Republike Srpske, Institutu za javno zdravstvo Republike Srpske Štab za praćenje epidemiološke situacije Republike Srpske, Štabu za praćenje štetnih posljedica virusa korona na stanje u privredi Republike Srpske, Kriznom štabu za zaštitu i spašavanje Brčko-Distrikta Bosne i Hercegovine, kao i Gender centru Vlade Federacije Bosne i Hercegovine i Gender centru - Centar za jednakost i ravnopravnost polova Republike Srpske, Preporuke za integrisanje perspektive ravnopravnosti spolova u proces planiranja, donošenja i provođenja odluka,

* Baza podataka gender statistike Evropskog instituta za rodnu ravnopravnost (EIGE) - Žene i muškarci u donošenju odluka

mjera i planova u borbi protiv pandemije COVID-19. Preporuke se odnose primarno na:

- Prevenciju i zaštitu od rodno zasnovanog nasilja,
- Radni angažman žena,
- Ekonomiju,
- Ravnopravnu zastupljenost spolova na nivoima odlučivanja.

4. ZAKLJUČAK

Mjere koje je BiH poduzela da zaustavi širenje pandemije COVID-19 dovele su do negativnih nuspojava među određenim grupama stanovništva, zbog karakteristika kao što su spol, etnička pripadnost, dob ili invaliditet. Glavni razlog tome ne leži u direktnoj namjeri vlada, već u nedovoljnom razumijevanju odgovora utemeljenih na ljudskim pravima i nedostatku odgovarajuće rodno osjetljive analize, kao i općeniti nedostatak svijesti o potrebi sistemskog uključivanja višeslojnosti problema u reagiranju na vanrednu situaciju.

Postoji velika potreba za podacima razvrstanim po spolu kako bi se u potpunosti razumjelo kako su žene i muškarci pogođeni virusom. Ne samo za stope infekcije, već i za ekonomske uticaje, distribuciju brige i obim nasilja u porodici.

U okviru poduzimanja mjera za provođenje UN Rezolucije 1325, kao i drugih međunarodnih akata u oblasti rodne ravnopravnosti koje je Bosna i Hercegovina ratifikovala, Institucije BiH na svim nivoima vlasti bi trebale provesti rodnu analizu koja bi rezultirala konkretnim preporukama za unaprjeđenje i što bolje buduće odgovore na krize ili vanredne situacije.

Cilj implementacije UN Rezolucije 1325 “Žene, mir i sigurnost je unaprjeđenja svakodnevne sigurnosti građanki i građana BiH, uzimajući u obzir različit položaj, potrebe i interese žena i muškaraca. U cilju prevazilaženja, ublažavanja i što boljeg odgovora, u nadležnim tijelima kao što su krizni štabovi, vlade i druga tijela koje donose odluke tokom i nakon krizne ili vanredne situacije u svom sastavu imaju u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova BiH, neophodna je *ravnopravna zastupljenost žena*.

LITERATURA

1. Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, Preporuke za integrisanje perspektive ravnopravnosti spolova u proces planiranja, donošenja i provođenja odluka, mjera i planova u borbi protiv pandemije COVID-19;
2. Akcioni plan za implementaciju u Bosni i Hercegovini za period 2018-2022. godine;
3. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions Infographic March 2022;
4. Europski parlament, Utjecaj pandemije koronavirusa na žene, 2021;
5. <https://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2016/04/UN-Rezolucija-1325.pdf>
6. <https://blog.vecernji.hr/s-s-s/definicija-i-tipologija-nasilja-1234>
7. <https://eca.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20ECA/Attachments/Publications/2021/7/UNW%20Profil%20rodne%20ravnopravnosti%20BiH.pdf>
8. <https://eige.europa.eu/news/coronavirus-puts-women-frontline>
9. https://www.europarl.europa.eu/news/hr/headlines/society/20210225_STO98702/utjecajpandemije-koronavirusa-na-zene-infografika
10. <https://www.unicef.org/bih/media/5786/file/Procjena%20posljedica%20COVID19%20na%20dru%20C5%A1tvo%20u%20Bosni%20i%20Hercegovini.pdf>
11. <https://www.unicef.org/bih/pri%20C4%20De/procjena-socijalnog-utjecaja-pandemije-bolesti-covid-19-u-bosni-i-hercegovini>
12. <https://www.unwomen.org/en/news/in-focus/in-focus-gender-equality-in-covid-19-response/violence-against-women-during-covid-19>
13. Malkić, A., Hadžiristić, T. 2016. Intersecting Inequalities in Social Protection in Bosnia and Herzegovina. Analitika – Center for Social Research,
14. OSCE, Odgovor na krizu uzrokovanu pandemijom D COVID-19: Analiza iz perspective ljudskih prava i rodne ravnopravnosti;
15. Procena uticaja pandemije COVID-19 na implementaciju Nacionalnog akcionog plana za primenu Rezolucije 1325 Saveta bezbednosti UN – Žene, mir i bezbednost u Republici Srbiji, 2020;

16. Selimić, M., 2022. Bureaucratic Forms Of Behavior Of The State Will Protagonists In The System Of Administrative Decision – Making In Bosnia And Herzegovina, 13-та Меѓународна научна Конференција “45 години високо образование – образовни предизвици и перспективи за безбедноста”, Hotel Drim, Struga, Republic of North Macedonia, 26 - 28 September,
17. Ujedinjene Nacije Procjena posljedica COVID-19 na društvo u Bosni i Hercegovini, 2020;
18. Ujedinjene Nacije, Brza Rodna Procjena Situacije Uzrokovane Pandemijom COVID-19 U Bosni i Hercegovini, 2021;
19. UN Women, The Shadow Pandemic: Violence Against Women and Girls and COVID-19, 2020;
20. WHO, Violence against Women The Health Sector Responds, 2013;
21. Ždralović, A., 2020. “Pandemija i pravo” Eseji, osvrti i komentari br. 7/2020;